

מכתב עול

מהרה"ח ר' שמואל מאיר אנשין ז"ל

בְּעֶזְרַת הַשָּׁמַיִם, א' לְסֵדֶר "מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שְׂאֵל" מֵעֵמֶדךָ בִּי אִם לִירְאָה" הִתְרַם¹, בְּעֶרְדִּימִשׁוֹב.²
לְשָׁכִיב אֲשֶׁר יִגִּיה³ מִשְׁפָּךְ דְּשֵׁן כְּבוֹד שֵׁם תְּפָאֲרָתוֹ מוֹרְנוֹ תִּרְבֵּ ר' "שׂוֹאֵל",⁴ גְּרוֹ יֵאִיר וְיִוֹרֵחַ.

חֲלוֹם חֲלֵמְתִי וְאִינִי יוֹדֵעַ מָה הוּא?⁵ יְהִי רְצוֹן שְׁיִהְיֶה לְטוֹבָה.

בְּרוּךְ הַשָּׁמַיִם! אַחַר אַרוּחַת עָרֵב מִכָּל מַעֲדֵנֵי מְלֶךְ, לְחֵם סֵלֶת מְגֻפָה בְּשֵׁלֶשׁ עֶשְׂרֵה נְפֵה, בְּשֵׁר שְׁמֹן שְׁבִשְׁמֵנִים,
מְגֻדְנוֹת, מְמַתְקִים וְשִׁתִּיה כֶּדֶת מִיּוֹן הַמְּבַחֵר שְׁבִמְבַחְרִים, אֲנִי שְׁכַבְתִּי וְאִישָׁנָה, שְׁנֵתִי עָרְבָה עָלַי,
שָׁנָה מְתוֹקָה, תַּעֲנוּג הַתַּעֲנוּגִים.⁶

פְּתָאוֹם! וְהִנֵּה בַעַל הַחֲלוֹמוֹת בָּא, עוֹמֵד לְגִידִי, וְעִמּוֹ חֵיל וְצָבָא רַב לְאַלְפִים וְלִרְכָבוֹת, וְכֵלִם בְּיָדוֹ כַּחֲמַר בְּיַד
הַיּוֹצֵר, עוֹשֶׂה עֲמָהֶם כָּל מָה שְׁלֵבוֹ חֶפְצֵי: הוֹרְגֵם, שׁוֹחֲטֵם וְיִנְתְּחֵם לְנִתְחִים וְלִגְזָרִים; וְהִמָּה עוֹד
יִכְרְעוּ וְיִשְׁתַּחֲווּ לוֹ, וְכִמּוֹ עֲנִי וְרַשׁ בְּפֶתַח עוֹד שׂוֹאֵלִים וּמְבַקְשִׁים לְמוֹ שְׂיִמְלֵא בְּהֵם כָּל מִשְׁאֲלוֹת לְכַבּוּ – לֵב
אֲכֹר וּמְרִצָּח.⁷

מָה מְאֹד נִבְהַלְתִּי מִרְאוֹת, רְעֵדָה וּפְלָצוֹת אַחֲזַחנִי, מָה זֹאת? שְׂאֵלְתִי לְנַפְשִׁי – הַמְרָאָה הַזֹּאת הַנּוֹרְאָה
וְהַאֲיָמָה, בְּהַקִּיץ הִיא לִי אוֹ בַחֲלוֹם?⁸ אִין זֶה בִּי אִם חֲלוֹם – לְאַסּוֹנִי. וְגַם בְּזֹאת לֹא יִכְלַתִּי לְהַשְׁקִיט אֶת
הַמִּית רוּחִי⁹, הֵאִין זֶה פְּלֵא פְּלֵאוֹת? רְבוּא רְכָבוֹת בְּכָל לְבָבִם וּבְכָל נַפְשָׁם יִרְצוּ לְגִזְלֵן וְרוֹצֵחַ, פּוֹשְׁטִים צְוֹאֲרָם,
מְכַרְעִים אֶת עֲצָמָם לְטַבַּח, הֵאֲמִין שְׁכֵן בֵּן הוּא? וְאִין אַחַד שְׁיַחֲסוּ עַל נַפְשׁוֹ? לֹא! לֹא! לֹא! אֵלֶיךָ נָא
אֲחֵרֵיהֶם בְּמָרָם יִגְמֹר הַמְרִצָּח אֶת שְׁלוֹ, אֲשָׁאֵל, אֲדַרְוֵשׁ וְאֲחַקֹּר בְּדְרִישָׁה אַחַר דְּרִישָׁה, בְּחַקִּירָה אַחַר חַקִּירָה,

1. ב' באב תרס"ג, 26/7/1903.

2. ר' שמואל מאיר אנשין, כותב המכתב, נולד בעיירה זיקוב (Zikovsky) הסמוכה לקמניץ-פודולסק (Kamyanets-Podilskyy), עיר דרומית-מערבית לברדיטשוב, אוקראינה. בברדיטשוב התקיים אז קיבוץ ברסלבי חשוב, על קיבוץ זה נמנה חותנו לעתיד ר' יעקב צבי פילמר. כאמור להלן כבר ביקר רש"מ בברדיטשוב כמה שנים לפני כן, תוך כדי חיפושיו אחר האמת, אך רק עתה מצא את אשר איתו נפשו.

3. על פי איוב י"ח ה': לאמור, שהמכתב הזה מיועד לניצוץ הקדוש שעדיין לוחש בשפך הדשן – באש הכבויה – של "שואל" ויעוררו את לבו.

4. השם שאול היה נהגה פעם כמו שואל, והכוונה כאן לאיזה ר' שואל דמיוני, הכולל את כל מי שמתעניין ושואל: מה ראה על ככה שהתקרב לחסידות ברסלב. זה גם מתקשר עם הפסוק המצוטט למעלה בתאריך כתיבת המכתב: "לסדר מה ה' שואל".

5. הוא פותח במשל, כאילו העולם הוא חלום בלהות, שאותו גילה כאשר יצא אל העולם הגדול, אחרי שהיה סמוך על שולחן אביו שסיפק לו עד אז את כל מחסורו וישב ולמד בלי עול.

6. כל זה רמז לשנים הטובות שעשה בחיק הוריו, שחלפו-עברו כארוחת ערב דשנה.

7. לאמור, יצאתי לעולם וראיתי שהכל רצים אחרי יצר הרע – "הוא השטן הוא מלאך המוות", ועוד מבקשים ממנו שיתאכזר להם עוד...

8. רמז למציאות שלא תיאמן, שאנשים רודפים אחרי הבלי העולם, ואינם חושבים על תכליתם בעולם הבא.

9. כלומר גם אם זה בסך הכל חלום, הרי מפליא ביותר שאנשים רבים כל כך ירצו אחרי אסונם.

אולי אמצא אחד מההמון האמללים, והוא ישיב את נפשי למנוחתה ממבוכתה הרבה¹⁰.

עודני תפוש במחשבותי, ואשא עיני, ואראה אחד מיחד מתוך ההמון – פתיים, סכלים ובערים מדעת, הוא כמו מתגנב וחותר מקום לצאת מעמק הבכא; ויהי אך רמותי בעיני להנפש האחת החסה על עצמה, והנה הוא אזור בגבר חלציו, רץ אלי בצבי נמלט, בצפור מפתח, חקני, נשקני, נדבקני והינינו לבשר אחד, בסלע אחד חקקנו משפן לנו, ויהי באיתן מושבנו, מלחם אחד אכלנו, מנחל נבע מקור ומעין מים חיים – מימינו שתינו, ואך טוב טוב לנו כל הימים – לנצח נצחים¹¹.

ברגע! והאחד איננו, רחוק! רחוק! רחוק! חפשתי, בקשתי את שאהבה נפשי, מצאתיו! והנה, אהה, ביתר עז ותעצומות ראיתו בתוך ההמון השוטמים, המשגעים, האמללים והנדהים מבלי דעת, השליך החיים טובים לנצח אחרי גו. כמוהם כמוהו רץ ופוישט צוארו לנפל בחרב פיפיות בעל החלומות, להמית את עצמו וכמה נפשות אחריו ותלוים בו במיתת מיתת עולם, רחמנא לצלן¹².

חיל ורעדה אחזתני, כל עצמותי, רמ"ח אברי ושם"ה גידי – בלהון בלהון דא לרא נקשן, נשאתי את קולי – קול עז, ואקרא ממעמקי לב: "אוי! ואוי! אוי! אוי!", תפסתי אומנות אבותינו – תפלה וצעקה מקרב ולב: "אנא, אל מלא רחמים! חמל נא! חים נא! רחם נא על נפש יקרה! הושיעה נא! וחלצה ממצר, מפיט היון, ממות עולם – לחיי עולם לעד ולנצח. הקיצותי והנה חלום¹³! יהי רצון מלפניך אבינו שבשמים, מלא רחמים ורב חסד ואמת, שיהיה לטוב, התרחקות נפלא תתהפך ותהיה לתכלית התקרבות נפלא¹⁴ – לעולמי עד ולנצח נצחים.

נפשי¹⁵ יודעת מאד כי בנפש כבודו לדעת מי הוא החולם חלום? פן! פן! נכון אנכי לגלות ל¹⁶. אמנם, כפי אשר יחייב טבע הענין, מצאתי לי להכרח ולחוב קדוש לגלות לפניו מעט דמעט מסדר תולדותי – למצער למצער¹⁷ ראשי פרקים – למען יהיה לכבודו במעט משג נכון ונאמן, לדעת באמת לאמתו אל מה ירמזון מלי – הוא חלומי הנורא והאיום, ובנקל ימצא בנפשו ובעצמו פתרון נכון בכל הדקדוקים והפרטים בכלל ובפרט; ויקרא עוד הפעם את חלומי בשים לב, ויראה שאין בלשוני שפת יתר אף במלה ונקדה אחת; להציא הנקדה טובה והטוב הכבוש ממצולות ים¹⁸, לעשות פרי טוב לעד לעולמי עולמים.

קרוב! קרוב! לא רחוק! לא רחוק ממקום מגורו¹⁹! גם אני הכותב גולדתי וגדלתי על ברפי הורים מגוע

10. הוא מביע תקווה שימצא לפחות אחד מאנשי העולם-חלום, שיכיר במזרות שבהליכה אחר היצר המבקש את נפשו.

11. זה היה כנראה שלב בחייו שבו חשב שמצא איש אמת, כנראה מנהיג שאנשים נוספים היו כרוכים אחריו, אך לאחר זמן התגלתה התרמית.

12. היתה זו אכזבה קשה מאיש צדיק כביכול, שלאחר ששהה במחיצתו במשך זמן, התגלה שגם הוא רץ אחרי התאוות הרעות.

13. כאן הגיעה ההתפכחות האמיתית: השקר שולט בעולם!

14. על פי דברי מוהר"ן זיע"א, שמן השמים מרחקים לפעמים אדם מעבודת השם, כדי לעורר את חשקו יותר לעבוד את ה'. ראה למשל קיצור ליקוטי מוהר"ן רס"א א': "כשנפול אדם מפרדתו, ידע שמן השמים הוא, כי התרחקות הוא תכלית ההתקרבות, על-כן נפל כדי שיתעורר יותר להתקרב להשם יתברך".

15. כאן מסתיים החלום, והוא פונה אל הקורא שלבטח סקרן לדעת מה פשר החלום.

16. מוכן אני לגלות...

17. = לפחות.

18. כל מטרת סיפור החלום, הוא כדי להוציא לאור את הנקודה הקדושה הטמונה במעמקי לב הקורא.

19. אינני מתגורר רחוק ממך... (הדברים רומזים אולי שהמכתב יועד לאנשי הסביבה הקרובה לברדיטשוב שיבואו לקיבוץ הק' בר"ה).

וְשָׂרָשׁ אֲנָשִׁים מְכַבְּדִים²⁰ – בְּלִי סֶפֶק גַּם כְּבוֹדוֹ יֵשׁ אַחֲדִים שִׁידְעִם וַיְכִירֵם²¹.

כָּל מְנַמֵּת הוֹרֵי יְחִיו²² בְּחַנוֹכֶם אוֹתִי, הִיָּה בְרוּךְ הַשֵּׁם כְּדַת מֹשֶׁה וַיִּשְׂרָאֵל, לְתוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשֵׂים טוֹבִים. לְאִשְׁרָם, מִיּוֹם הַכְּנִיסוֹ אוֹתִי תַחַת כְּנָפֵי הַתּוֹרָה וְהָאֲמוּנָה, בֵּין כָּל חֲבָרֵי בְנֵי גִילֵי הַיִּיְתִי הַמְּבַחֵר שֶׁבְּמִבְחָרִים, וּבְפִי כָּל הַמְּלַמְּדִים – מִמְּלַמֵּד דְּרַדְקִי עַד הָאֲחֵרוֹן הַגְּדוֹל שֶׁבְּגְדוּלִים – הַיִּיְתִי לְשִׁבַּח וּלְתַהֲלָה בְּכִשְׂרוֹנֵי הַטּוֹב וְהַמַּעֲלָה, וּבְרִצּוֹנִי בְּכָל לֵב וּנְפֶשׁ.

הַגִּיעָה הַעֵת, רַכְשָׁתִי לִי יָדִיעָה מְעַטָּה בְּטִיב הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, וְהָאֲמוּנָה הַצְּרוּפָה – הַתַּמָּה וְהַבְּרָה, פְּהֵמוֹת יָמִים הַמּוֹ²³ בְּקֶרְבִי רִגְשֵׁי קִדְשׁ לְדַעַת מָה הִיא דוֹרְשֶׁת מֵאֵת הַחוּסִים בְּצִלָּהּ וְנוֹשְׂאִים עָלֶיהָ; וְהִנֵּה נִקְדַּת הָאֲמֵת הַחֲלָה לְהַתְנוּצֵץ בְּקֶרְבִי, וּבְאֶצְבַּע אֱלֹהִים הַרְאָתָה לִי הַטּוֹב בְּאֲמֵת, וְעַל כָּל צַעַד וְשַׁעַל הָיוּ דְבָרֶיהָ אֵלַי בְּנַחַת גְּשָׁמָעִים: 'זֶה דְרָכְךָ בְּקִדְשׁ דְּרָךְ חַיִּים, קָלַעְתָּ אֶל מִפְּרֵת הָאֲמֵת, לֹא תִסּוּר מִדְּרָךְ אֲמֵת בְּחֵרֶת יָמִין וְשְׂמָאל'.

וְזֶה דְרָכִי בְּקִדְשׁ: אוֹכֵל לְהַתְפָּאֵר וְלֹאמֵר – וְכָל יוֹדְעֵי וּמְכִירֵי מֵאֲזוּ מַעוֹלָם הֵמָּה לִי בְרוּךְ הַשֵּׁם לְעַדִּים נְאֻמָּנִים – שְׁתוֹרְתִי הִיָּתָה אֲמוּנֹתִי, לֹא מִשְׁתִּי מֵאֲהֲלָה שֶׁל תּוֹרָה כְּמַעַט, נַחֲשִׁבְתִּי מִהַהוֹגִים בְּהַ יוֹמָם וְלַיְלָה, הַתְּפִלָּה – עֲבוּדָה שֶׁבִּלְבַב הִיָּתָה בְּלִי פְּנִיָּה, דְּבַר מִצְוָה כִּי הַגִּיעָה לְיָדֵי – חַס וְשָׁלוֹם, לֹא הִחְמַצְתִּיהָ, וְהִיָּתָה בְּעֵינַי כְּמוֹצֵא שְׁלָל רַב. בְּכָל לֵב וּנְפֶשׁ הִיָּתִי לוֹמֵד וּמְלַמֵּד, לְשִׁמּוֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם, כְּמַעַט הַיִּיְתִי פְּרוּשׁ מִחִיּוֹ דְהָאֵי עֲלָמָא²⁴.

וּבְאֲמֵת לָמָּה לֹא? מָה חָסֵר לִי אֲזוֹ? עַל שְׁלַחַן הוֹרֵי יְחִיו הַיִּיְתִי סְמוּךְ, בְּאֲכִילָה, שְׁתִּיָּה, הַלְּבָשָׁה וְכָל הַהֲצַמְרָכוֹת כְּדַת²⁵. בְּכֵן לֹא מִצְאָתִי לִי שְׁעָה פְּנוּיָה וּבְטִלָּה לְצֵאת הַחוּצָה לְרֵאוֹת הַשֶּׁקֶר וְהַשְׁגָּעוֹן הַמּוֹלְכִים בְּכַפְּהָ. אִם מִהַהֲכָרַח מָה יִצְאָתִי מְעַט מֵאֲהֲלָה שֶׁל תּוֹרָה לְחוּץ וּבְאֲקֵרָאֵי רְאִיתִי מָה, הִנֵּה תַלְמוּדֵי בְּיָדֵי: "הָיוּ דִן אֵת חֲבֵרְךָ לְכַף זְכוֹת"²⁶, אֵךְ טוֹב! טוֹב הִיָּה לִי כָּל הַיָּמִים! כְּלוֹ טוֹב.

אֲמָנָם, לְכָל זְמַן וְעַת לְכָל חַפְּזֵי תַחַת הַשָּׁמַיִם²⁷. הַיִּיְתִי כְּבַר שְׁתִּסֵּר – כְּבַר שֶׁבְּסֵר²⁸, וְהִנֵּה קָפִץ עָלַי רִגְוֹ, וּבְעֵינַי רַע מֵאֲחַת מְרַעוֹת וְצָרוֹת הַגְּלוֹת הַמּוֹר, וְעַל הוֹרֵי יְחִיו נְהַפְּךָ הַגְּלָגֵל וַיִּרְדּוּ מִמְּדַרְגְּתָם²⁹. יִצְאָתִי

20. אצל משפחת אנשין שמור כתב יחוס אותו כתב רבי יצחק אבד"ק לעמשוב, בו מפורט עד הגאון רבי דוד מלידא בעל ה"יד כל בו", ועד המהר"ם פדואה מגדולי הפוסקים, המתייחס לרש"י, עד דוד המלך.

21. אתה בודאי מכיר אפילו כמה מבני משפחתי... כלומר, אינני "מישהו שמגיע מהירח"...

22. אביו היה ר' אפרים זלמן אנשין ז"ל מזינקוב, בן המקובל רבי אהרן חיים זצ"ל שהיה ממקורביו הרה"ק רבי יצחק מאיר בנו של הרה"ק רבי יהושע העשל מאפטא זצוק"ל.

23. על פי ישעיה י"ז י"ב.

24. על פי דברי הוזה"ק ויקרא דף קסט ע"ב: "חסידא קדישא, ודאי אי לא אסתים מניה כל חייו דהאי עלמא, ולא אתאביד כלא מניה, לא להוי ליה חייו וחולקא בההוא עלמא, עלמא דא בהפוכא איהו מההוא עלמא".

25. עשירים היו הוריו, היה להם בית בן שבעה חדרים, במרתף הכינו לקראת החורף הקשה באוקראינה מכל טוב: חבית שמנת, חבית שומן אווז, חבית פובידל (ריבת שזיפים) ועוד. תמיד היה אומר רש"מ כי עינו שבעה מן העשירות...

26. שבעות ל' ע"א.

27. קהלת ג' א'.

28. כבן 17-16; על משקל "כבר שית כבר שב" (גיטין נ"ט ע"א).

29. כנראה שירדו מנכסיהם. עובדה היא שהגרו אחר כך לארה"ב, שם מנו"כ בבית העלמין "בית דוד" שבלונג איילנד. אביו ר' אפרים זלמן היה שולח לו כספים לימים טובים ולשמחות. גם חלק מאחיו באמריקה היו תומכים בו מפעם לפעם, ואביהם ר' אפרים זלמן היה אומר להם: "אילו ידעתם מי הוא מאיר, הייתם מגישים לו את הכסף על טם של זהב". שמות אחיו בארה"ב היו: יצחק, ישעיה, יעקב, דבורה. באוקראינה נותר אחיו חיים.

מתחת ידם לאויר העולם³⁰. היה מה שהיה. עבר זמן מה, ראיתי, אהה! והנה אנדרלמוסיא בעולם, האמת נעדרת, עולם חדש, עלמא דשקרא וחנפה, והשלשה דברים אשר עליהם העולם עומד, המה: הכסף, המזון והמעוֹת. אין תורה! אין דרך ארץ!³¹ פסו אמונים מבני אדם.

זמן מה חשבתי שאין זה רק בעולם המסחר; ובכן פניתי לאיזה קדושים וצדיקים אשר בארץ המה, לראות ולהסתפל היטב במעשיהם והנהגותיהם עם חסידיהם אנשי מעשה - למען דבק בהם, וגם שם - לאסוני - ראיתי שאין מעמד לחם על נפשו וחושב על תכליתו באמת. ראיתי שראי זה כראי זה, וכלם באחד יכרעו וישתחוו ויעבדו לאלהי הכסף ואלהי הזהב; ועוד להקדושים חטא על פשע, חלול השם, מחטיאים את הרבים, ותחת להורות לעם דרך השם לשבר תאות מזון, המה אדרבא, נהפך הוא, ויבירו בישאל עם קדוש תאות המזון והכבוד, שרשי כל עוון ופשע וחטאה, להוציא את האדם מן העולם רחמנא לצלן. יסתפל כבודו עליהם בעין האמת, ויראה השאול והאבדון אשר ירחיבו ויעמיקו במעשיהם בכל יום ובכל עת ובכל שעה, רחמנא לצלן³².

בקצור אמרים: בתוך כמה הרפתקאות, צרות, תלאות ויסורים דערו³³ עלי, מהשם מצעדי גבר בוננו על פי סבות נפלאות - למבקש האמת באמת. הייתי שם ושם ושם, בכמה עירות, מחוזות, פלכים וגלילים שונים³⁴, דרשתי זמן רב, וחקרתי אחר מעשיהם מנהגיהם עם שנוי דעותיהם, פשוט! פשוט! באספקלריא המאירה, וכאשר רבים וכן שלמים הסכימו לדברי, שבאמת לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה, אמנם הצד השונה שבהן שבלם באחד אחוזים ודבוקים בשקר בן כמה גונין, השקר להם למרזב, וכל אחד יתאמץ להצביע³⁵ ולפאר שקרו באמת מעט, וכלם ביחד ימשכו וינהרו אל מרזב השקר.

זה הכלל: אנדרלמוסיא בימי המבול היתה בגשמיות, בעת, בעוונותינו הרבים - אנדרלמוסיא ברוחניות, הצדיקים אינם צדיקים, הרבנים מורי צדק אינם רבנים, החסידים אינם חסידים, האורתודוקסים³⁶ אינם אינם אורתודוקסים, האריסטוקרטים³⁷ אינם אריסטוקרטים, מבעלי מסחר - אחשב למותר להעלותם על הגליון, במילה אחת! בעל המזון והכסף - הוא הצדיק, הוא הרב מורה צדק, הוא החסיד, הוא האורתודוקסי, הוא האריסטוקרט, ועוד ועוד ועוד - איש שהכל בו, וסדנא דארעא חד הוא; השקר התפשט בהתפשטות נפלא, ולו שני עוזרים ומסיעים על ידו: המזון והכבוד; ובעד נזיד עדשים תמכר בכורה.

ואם כן, החס ומרחם על נפשו, ואור האמת זורח ומתנוצץ לו במחו, ונפשו עליו תאבל³⁸ חס ושלום, להמיר חיי עד נצח נצחים בחיי הכל הכלים - צל עובר וענן פלה, היום חי ומחר פקבר³⁹; זה החס על נפשו,

30. כנראה שהיה צריך לעזור בפרנסת בית הוריו, כי היה הבכור, ויצא לעולם המסחר.

31. היה בעל דרך ארץ, כשהגיד לפעמים שיעור בליקו"מ בכיהו"ד חסידי ברסלב, עמד על רגליו לכבוד הספר. כמו כן היה מסודר ונקי.

32. בהתאם לדברי רבינו שיש מנהיגים שנקראים בשם רבי, ש"לא די שאינם יכולים אפלו להנהיג את עצמן... ומכל שכן שאינם יכולים להנהיג את אחרים" (ליקוטי מוהר"ן ח"א ס'). כמו כן אמר, שלפני ביאת המשיח יהיו "כמה מפורסמים ומנהיגים של שקר" (שיחות הר"ן סימן קכ"ו) ועוד.

33. = שעברו.

34. כמדומני שאבי ז"ל אמר לי שגם היה בגרמניה, וכמעט נלכד במצודתם הרעה של המשכילים. בתקופה מסוימת נמשך לתורתו של רבי שמשון רפאל הירש.

35. = לצבוע.

36. = החרדים.

37. = האצילים.

38. על פי איוב י"ד כ"ד

39. על פי ברכות כ"ח ול"ג.

אוי ואבוי! מה יעשה? עם מי יתחבר? היתחבר עם התועים והאמללים הנ"ל, אוי להם ואוי לשכניהם – משכי עון בחבלי שוא וכעבות עגלה חפאה;⁴⁰ פשוט בפשוטו; מתאים לדרש חכמינו ז"ל: "היום אומר לו עשה כד, ומחר אומר לו עשה כד, עד שאומר לו (לך ו)עבד עבודה זרה"⁴¹ – עבודת התאוה, הממון והכבוד, וכן יסחבנו כפגור מובס⁴² עד שאול תחתיות, רחמנא לצלן.

נקל לשער הדאגות היסורים והמרירות, אשר שבעתי מבקשה וחפוש בהרפתקאות כמוהם, אחר האמת שאהבה נפשי ולא מצאתיו. כמה אנחות וגניחות יצאו מקרב ומעמקי לבי בתפלה וצעקה לאבינו שבשמים: "הורני ה' דרכך, אהלך באמתך. תקנני בעצה טובה מלפניך. החזק בימיני כל אמוני, בעצתך תנחני".

אקצור ואמר: בי ראיתי אמתת מאמר רבתינו ז"ל "הבא לטהר" – באמת – "מסיעין לו". כלומר, "אומרים לו: המתן"⁴³. זה שנים אחדים הייתי פה בערדיטשוב, ולא זכיתי למצא אשר בקשתי – האמת לאמתו. מאז – אוי! אוי! אוי! כמה גלים ומשברים עברו מאז על ראשי, כמה סבות מספות שונות, נפלאות ואיומות, סכבו וסכבו מספת הסבות עד "שנה זו, שנה זו"⁴⁴.

אחרי סבה נוראה⁴⁵ מאת סבת כל הסבות, כמו בחבלים חבלי אהבה משכה אותי עוד הפעם הנה בערדיטשוב, ובעליל הראני השם נפלאותיו ברחמים רבים, איך מיום החל רוח האמת לפעמני החלו השתלשלות הסבות, ופה התאחזו התלכדו והסתפכו זה בזה, וישר הוליכני להביאני אל מקום וקבוץ אמת לאמתו, [ש] כל מחשבותיהם דבריהם ומעשיהם רק אל התכלית הנצחי מבונים, אין ממון, אין פבוד – בכל יום ובכל עת ובכל שעה ובכל רגע. בתוך כלל הקבוץ הקדוש, גם אני מחזק ומאמץ ומשים את נפשי בנחל גבע מקור חכמה, בספרים נפלאים, מלאים על כל גדותיהם בחדושים ועצות עמקות לעבודת השם באמת.

אודך אלהי חסדי, ואברך אותך ואשבחך ואהללה שמך, שבימי בחרותי⁴⁶ הוצאתני מעמק החשך והאפלה, ועל ידי צמצומים וכלים נפלאים, הנני בר זוכה⁴⁷ שיתנוצץ במחי אור טמיר ונעלם כמוהו. ברוך השם, יגעתי ויגעתי ובקשתי בכל לב ונפש את האמת שאהבה נפשי, וזה בתקף בחרותי מצאתיו, וחבר אני לכל אשר יראוך באמת ובתמים.

40. על פי ישעיה ה' י"ח.

41. שבת ק"ה ונדה י"ג.

42. ישעיה י"ד, י"ט.

43. יומא ל"ח ע"א: "בא לממא פותחין לוי; בא לטהר מסייעין אותו. תנא דבי רבי ישמעאל: משל לאדם שהיה מוכר נפט ואפרסמון. בא למדוד נפט, אומר לו: מדוד אתה לעצמך; בא למדוד אפרסמון, אומר לו: המתן לי עד שאמדוד עמך, כדי שנתבסס אני ואתה". בליקון"מ ח"א תורה ו' מקשר רבינו בין שני מאמרי חז"ל אלה, עיי"ש. מוהרנ"ת בהלכות ר"ה הלכה ב' סעיף ו' מבאר: "כל דבר שבקדשה שרוצין לעשות, בהכרח שיהיה מניעה, כדי שלא יקבל פתאום האור שלא בהדרגה, שזהו בחינת הבא לטהר מסייעין לו – אמרינן לו המתן. בחינת מניעה שמונעין אותו כשבא לטהר ולעשות דבר שבקדשה, כדי שלא יקבל האור פתאום... ועל ידי המניעה נעשה לו חשק יותר, ואזי הוא חושק וכוסף מאד – והמניעה מונעת אותו, ואזי הוא חושק יותר – והמניעה מונעת יותר, ועל ידי זה... נעשה כלי לקבל בתוכו את האור בהדרגה ובמדה, הינו כשזוכה אחר כך שיהיה לו חשק גדול כפי המניעה, ומשבר את המניעה וזוכה למה שהוא חושק, אז נעשה מהמניעה שהיה לו קדם כלי לקבל בתוכו את האור הנחשק".

44. בכתב היד יש קוים מעל המשפט: "שנה זו, שנה זו", כדי להדגיש את גודל השנה, היא שנת תרס"ג בה זכה והתקרב לברסלב.

45. כנראה שהסיבה הנוראה היתה פטירת אשתו יחד עם בנה הנולד, שארע בסביבות פסח תרס"ג – מספר חודשים לפני כתיבת מכתב זה, כפי שמוכח בהמלצה ששלח לו לא"י מו"צ דקהילת זינקוב רבי נחום ליברון, הכותב: "האברך המופ' ה"ר מאיר ב"ר זלמן אנמשין מווינקוב, נתאלמן זה שנה ומחצה... ע"ז באעה"ח אור ליום ד' חמשה ימים לחודש תשרי תרס"ה. פה זינקוב".

46. ימי צעירותי.

47. בר זכות.

ולְהוֹכִיחַ עַל אַמְתַּת הָאֲמֶת שֶׁל הַקְּבוּץ הַנִּרְדָּף⁴⁸ מְעַלְמָא דְשִׁקְרָא בְּעַקְבָּתָא דְמִשְׁיחָא – לְבַד אֲשֶׁר אֵלֶּף גְּלִיּוֹנוֹת יִקְצְרוּ מֵהֵכִיל, עוֹד הָעֵת לֹא תִרְשָׁנִי בְּעֵת. יִתְאַמֵּץ נָא כְבוֹדוֹ⁴⁹ לְהִסְתַּכֵּל בְּעֵין הָאֲמֶת, וְיִקַּח לֹא לְאוֹת וּלְמוֹפֵת מִכַּמָּה גִּרְדָּפִים⁵⁰ מִדּוֹר דּוֹר לְמַעַן הָאֲמֶת לְאַמְתּוֹ, וְזֶה גַם בְּעֵתוֹתֵי אֱלֹהִים, עַקְבָּתָא דְמִשְׁיחָא, אֲשֶׁר כָּבֵר נִבְּאוּ זֹאת מֵרֵאשׁ חֲכָמֵינוּ ז"ל, וְעַל כָּלֵם הַמְּשַׁנֶּה הָאֲחֵרוֹנָה בְּסוּמָה⁵¹.

וּבְכֵן אֶסְתַּפֵּק לְעַת עֵתָה בְּדַבְרֵי הַמְּעַטִּים הָאֵלֶּה. וּמוֹבְטַחְנִי שְׂדֵבְרֵי הַיּוֹצֵאִים מִן הַלֵּב יִכְנָסוּ הַיֵּטִב אֶל לִבּוֹ – לֵב רַגְשׁ⁵² – וְיִקְרָא עוֹד הַפַּעַם אֶת הַחֲלוֹם הַחֲלוֹם הַנּוֹרָא, עִם הָרֵאשִׁי פְּרָקִים – טָפָה מִן הַיָּם מִסְפָּדַר תּוֹלְדוֹתֵי. וְאִם יִרְצֶה הַשֵּׁם, בְּנִשְׁרַי יִדְּאָה עַל רֵאשׁ הַשְּׁנָה הַבָּא עֲלֵינוּ לְטוֹבָה אֶל הַקְּבוּץ הַקְּדוֹשׁ,⁵³ שֵׁם יִמְצָא בְּרוּךְ הַשֵּׁם שְׁלוֹשָׁה הַדְּיוֹטִים,⁵⁴ וְאוֹלֵי, אֲחֻשָׁב שְׂיִמְצָא כַּמָּה מְמַחִים מְמַחִים מְפֻלְגִים לְשִׁחוּק וּלְלַעַג עַל תְּקִיעַת כְּפוֹ שֶׁל שְׁמוֹת וְהַבֵּל שְׂאֵנָם אוֹתוֹ הַבַּעַל דְּבַר – לְאַסּוֹר עֲלָיו תַּלְמוּד תּוֹרָה⁵⁵ הַמְּשַׁבֵּעַ וְעוֹמֵד עָלֶיהָ מֵהַר סִינַי, רַחֲמָנָא לְצַלָּן; מַה גָּדוֹל כַּחוֹ שֶׁל הַבַּעַל דְּבַר, אִיךְ מִשְׁתַּטַּח וּמִתְאַמֵּץ וּמִתְגַּבֵּר בְּכָל עֵז וְתַעֲצוּמוֹת עַל נַפְשׁ יִקְרָה הַחֶסֶד וּמִרְחֻמָּתָא עַל עֲצָמָה לְחֻשָׁב עַל תְּכִלִּיתָהּ הַנְּצַחִי עַל פִּי סְפָרִים נְפֻלָּאִים מִנְחָל גִּבְעַת מְקוֹר חֲכָמָה, אֲשֶׁר מִן הַנִּמְנָע בְּעֵתוֹתֵי אֶפְרַיִם וְיִמֵּשׁ חֲשָׁד אֱלֹהִים – בְּלַעְדָּם. אוֹי! אוֹי! אֲבִינוּ שְׂבִשְׂמִים! הַשְּׂקִיפָה מִמַּעַן קִדְשֵׁךְ הַשָּׁמַיִם לְרַחֵם עֲלֵינוּ עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בָּם תִּתְפָּאֵר.

שֵׁם נִתְרָאָה אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם פְּנִים אֶל פְּנִים, וּפָה אֶל פֶּה אֲדַבֵּר בּוֹ, וְאַסְפֵּר לוֹ כָּל קוֹרוֹתֵי אֲשֶׁר עָלֵיהֶם יִסְמְרוּ שְׁעָרוֹת רֵאשׁ כָּל שׁוֹמְעֵן, וְיִחַד בְּתוֹךְ כָּל הַקְּבוּץ הַקְּדוֹשׁ. נִשְׂא כְּפִינוּ אֶל אֵל בְּשָׁמַיִם, נְהַלְלֵהוּ נְשַׁבְּחֵהוּ וּנְפָאֲרֵהוּ, עַל אֲשֶׁר בְּתוֹךְ חֲשָׁד וְאַפְלָה, קִרְבָּנוּ בְּהַתְּקַרְבוֹת נְפֻלָּא לְעַבּוֹדָתוֹ בְּאֲמֶת; וּכְבוֹדוֹ⁵⁶ בְּיִתֵּר שְׂאֵת וְיִתֵּר עֵז בְּשִׁבְחָה וְתוֹדָה לְאֵל בּוֹרֵא עוֹלָם הַמְּשַׁנֵּיחַ הַפְּרָטִי, עַל אֲשֶׁר זָכָה וְעָלָה לְדַרְגָּא כְּמוֹהָ, לְעַבְרָה עַל מְנִיעָה כְּמוֹהָ – לְהַתְּרַחֲקוֹת נְפֻלָּא תְּכִלִּית הַתְּקַרְבוֹת נְפֻלָּא.

כְּבִטְחוֹן יְדִידוֹ עֵז בְּלִתֵּי מַכִּירוֹ,⁵⁷ מוֹקִירוֹ כְּעַרְפוֹ, וּפּוֹרְשׁ בְּשִׁלּוּמוֹ כָּרֵב אֲהַבָּה וְיִדִּידוֹת.

מֵאִיר⁵⁸ בֶּן אֶסְתֵּר

48. כלומר, אם באתי להוכיח את צדקת דרכה של חסידות ברסלב הנרדפת...

49. כאן הוא פונה לקורא שיתאמץ לבדו ויתבונן בתולדות הצדיקים שנרדפו מאז ומעולם.

50. כמו יוסף הצדיק שנרדף על ידי אחיו, ורוד המלך שנרדף על ידי שאול, והבעש"ט שנרדף על ידי מתנגדיו ועוד ועוד.

51. "בעקבות משיחא חצפא יסגא... יראי חטא יפאסו, והאמת תהא נעדרת. נערים פני זקנים ילבינו, זקנים יעמדו מפני קטנים".

52. על משקל "לב רגז" (דברים כ"ח, ס"ה).

53. באומן.

54. כלומר, ציבור קטן והדיוט בעיני העולם (עשרה "במלנים"), אך ביניהם יש דוקא "מומחים מופלגים" היודעים ללעוג להבלי העולם.

55. אולי הכוונה ל"איסור" שהיה נפוץ בקרב מתנגדים ללמוד את תורת ברסלב.

56. כלומר, הקורא המתקרב לרבינו על ידי מכתב זה, יהיה צריך ביתר שאת להודות לה' על חסדיו.

57. שוב רמז שהמכתב מיועד לקורא האלמוני מתוך קהל הקוראים שאליו מיועד המכתב.

58. משום מה החסיד את שמו שמואל, כך הוא נקרא בפי כל "מאיר" בלבד בלי שמואל, וכך גם חתם את שמו בכמה מקומות, בין השאר בדף השער של ספר "קורות העתים" שהדפיס בשנת תרצ"א ובכתב יד שבו העתיק את חידושו של רבי יצחק מלעמשוב על התורה. ואגב, צורת כתב ידו שם זהה במדויק לכתב ידו כאן, דבר שסייע לקבוע סופית – בנוסף לעוד פרטים רבים העולים מן המכתב – כי מחבר המכתב הוא אכן ר' שמואל מאיר ז"ל, ששם אמו היה כאמור אסתר.